

Komentar in karta: 2/78

SLA V315(a).01 'sekira – navadna'

Januška Gostenčnik

1. Gradivo

Za pomen 'orodje za sekanje iz držaja in na njem nasajenega rezila', knj. *sekira* (*i*), je najpogostejše poimenovanje *sekira*. Druga poimenovanja so redkejša, v panonski narečni skupini je večkrat zapisan še leksem *tepača*.

Več odgovorov je opremljenih z opombami o različnih poimenovanjih sekir glede na različne oblike in namene, ponekod so zapisani leksemi označeni tudi glede na pogostnost rabe. Tako je v T022 odgovor *ta majhna sekira* opremljen z opombo »za delo doma«, odgovor *ta velika sekira* pa »za delo v gozdu«. V T063 je pri odgovoru *mašenk* zapisano, da »ima raven nož in kratek ročaj«. V T191 je pri odgovoru *furlanka* zapisana opomba, da je to »majhna sekira za sekanje drv«, pri odgovoru *sekira*, da je to »večja sekira za sekanje drv«, *malarin* je »večja, težja sekira«, *klalnica* pa »sekira za podiranje drv«. V T217 je pri odgovoru *sekira* zapisana opomba »za drva«, tako tudi v T223, kjer je pri odgovoru *sekira* zapisana opomba »za cepljenje drv«, medtem ko je tu *sekirica* namenjena »za delati butare«, *drobivnica* pa »je bila za smrečje«. Za T315 je zapisano, da je *sekira* »splošno« poimenovanje, da pa je *proknica* »mala«, *drvnica* pa »velika« sekira. Tudi v T316 je zapisano, da je *ročnica* »majhna sekira«, prav tako je v T321 ob odgovoru *flosarka* opomba »sekirica«. V T332 je pri odgovoru *drvnica* zapisano »za drva«. V T374 je pri odgovoru *drvnjača* zapisano, da je to »velika sekira«, v T373 pa, da je to »velika (sekira) za sekanje drv«, medtem ko je *flosarka* »manjša za sekanje šibja in priostrovanje kolov«. V T378 je pri odgovoru *flosarka* zapisano, da je to »mala sekirica za sekanje vej za butare«, *puntavka* je »ozka sekirica za drva«, *tepača* pa »sekira za drva«. Tudi v T395 je pri odgovoru *drvarica* zapisano, da je to sekira »za sekanje drv«. Z opombo »navadna (sekira)« sta opremljena odgovora *tepača* v T403 in *korošica* v T331. V T266 je pri odgovoru *sekira* zapisana opomba »mlajše«, pri *kladnica* pa »starejše«.

2. Morfološka analiza

sekira < *sek-yr-a/*sěk-yr-a 'sekira', sorodno s *sěti (< *sěk-ti) 'seči', *sěk-a-ti 'sekati' (narečna palatalizacija *k > č* v T009, T017, T019, T023, T114, T115, T116, T117, T166, T196; narečna palatalizacija *k > ć* v T119, T137, T138, T139, T152, T155, T158; narečna palatalizacija *k > ċ* v T158, T159, T160; narečna palatalizacija *k > t'* v T008, T117, T118, T151; narečna palatalizacija *k > c* v T005; narečna palatalizacija in prekozložna asimilacija v T001, T002, T003, T004, T006, T007, T010, T011, T012, T013, T015, T016, T018, T020, T072, T073, T092, T120, T137, T149, T150, T155, T161, T162, T163, T165, T166,

T190, T192, T197, T198, T200, T201, T201, T203, T204, T205; narečna palatalizacija, prekozložna asimilacija in premet v T024)

sekirica < *sek-yr-ic-a/*sěk-yr-ic-a

drvnjača < **dr̥v-ɸn-ač-a* ← **dr̥v-o* 'drevo, les'

drvarica < **dr̥v-ar-ic-a*

drvnica < **dr̥v-ɸn-ic-a*

drvanica < **dr̥v-an-ic-a*

cepovica < *čep-ov-ic-a ← *čep-i-ti 'cepiti, sekati'

cepovka < *čep-ov-ɸk-a

tepača < *tep-a-č-a ← *tep-ti/*těp-a-ti 'tepsti, tolči'

drolbilnica [drobiŋnica] < *drob-i-l-ɸn-ic-a ← *drob-i-ti 'lomiti rezati na majhne koščke'

klalnica [klaŋnica] < *kol-l-ɸn-ic-a ← *kol-ti **kol̥q* (< *kol-j-q) 'klati, tolči'

kladnica < *klad-ɸn-ic-a ← *klasti (< *klad-ti) 'polagati (drugo na drugo)'

ročnica < **r̥oč-ɸn-ic-a* ← **r̥ok-a* 'roka'

korošica < *koroš-ic-a ← slov. *Koroška* (pokrajinsko ime) < **Kor̥ót-ɸsk-a*

furlanka < **(furlan)-ɸk-a* 'vrsta majhne sekire' ← fur. *furlan* 'furlanski, Furlan'

furlanička < **(furlan)-ič-ɸk-a*

rOnčelica < **(rončel)-ic-a*, verjetno v zvezi z it. *ronca* 'reznik, klestnik' in pripono it. *-ella* (s pomenom manjšalnost; iz istega korena je s pripono *-etta* s pomenom manjšalnost tvorjeno it. *ronchetta* 'železna priprava za striženje nohtov konjem'), prim. tudi furl. *roncee* 'vrsta kosirja' (Cortelazzo – Zolli) (preglas O ≥ e v T110)

mAlArin < **(malarin)-ɸ* ← furl. *manarin*, ben. it. *manarin* 'sekira' (po prekozložni disimilaciji *m-n* ≥ *m-l*) (A ≥ e v T071)

flosarka < **(flos)-ar-ɸk-a* ← **(flos)-ar-ɸ* 'splavar' ← nem. *Floss* 'splav'

flosarica < **(flos)-ar-ic-a*

bradlja, nejasno, morda v zvezi z *bradlj-a* ← češ. *bradla*, mn. 'bradlja' ← *bor-dl-o 'sredstvo za obrambo', kar je izpeljano iz glagola *bor-ti (*se*) 'boriti se'

kostenica < *kost-en-ic-a ← *kost-ɸ 'kost'

masank < **(masank)-ɸ* ← furl. *massanc* 'reznik'

oštoka 'gozdarska sekira', nejasno

kanoška, nejasno

puntavka, nejasno

boltica, nejasno

proknica, nejasno

hoč, nejasno

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *kanoška* v T049, *kladnica* v T266, *bradlja* v T276, *oštoka* v T309, *proknica* v T315, *hoč* 'sekira za sekanje drv' v T363, *puntavka* v T378 in *boltica* v T409.

Kot enkratnica z *drv-* je kartiran leksem *drvarica* v T395.

Kot enkratnica s *furlan-* je kartiran leksem *furlanička* v T110.

Kot enkratnica s *flosar-* je kartiran leksem *flosarica* v T353.

Kot tretji in nadaljnji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *cepovica* v T031 in *cepovka* 'sekirica' v T321, *masank* 'ima raven nož in kratek ročaj' v T063, *sekira* v T110, *malarin* in *klalnica* v T191, *sekirica* [i za 'bu:tare 'dɛ:wat], *drobilnica* [je bwa za sm'rə:čje] v T223, *drvnica* v T315, enkratnica *drvanica* 'velika sekira' v T363, *flosarka* v T378 in enkratnica *kostenica* v T302.

Kot nerelevanten odgovor je kartiran leksem *runčēja* 'za čiščenje skorje s hloda; ima ukrivljen nož' v T063.

Z rdečo izogloso so označena območja, kjer prihaja do narečne palatalizacije.

4. Uporabljena dodatna literatura

Cortelazzo – Zolli 1999; Škofic 2007

5. Primerjaj

SLA: V315b.01 *sekira – tesarska*; OLA: 862, 863; ALE: 366, 348 (*mesarska sekira*); SDLA-SI II: 724; ALI: /; ASLEF: 5851; HJA: /; ÚMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Navadna sekira je sečno in cepilno orodje, sestavljeno iz železnega ali jeklenega dela in lesenega držaja, toporišča. Sekire so v prvi vrsti obrtniški kovaški izdelek, danes jih izdelujejo tudi nekatere specializirane tovarne. Kovači so včasih izdelovali različne vrste sekir, in sicer za sečnjo oziroma podiranje drevja, kleščenje vej, sekanje drv, sekanje trsk in druga dela. Posebno ozke sekire z uhlji so uporabljali tesarji, ki so z uhlji izdirali stare žeblje ali ravnali ukrivljene. Sekire so uporabljali tudi mesarji (mesarska sekira) za ubijanje in razkosavanje živali in tudi za sekanje mesa s kostmi v mesnici.

7. Skica

